

Jak pomoci sově pálené (*Tyto alba*)

How we can help Barn Owls (*Tyto alba*)

K. POPRACH⁽¹⁾, F. KRAUSE⁽²⁾ & V. LÁZNIČKA⁽³⁾

⁽¹⁾Karel Poprach, U stavu 223, 783 14 Bohuňovice, Czech Republic

⁽²⁾František Krause, ZO ČSOP Břeclav, Břetislavova 8, 690 02 Břeclav, Czech Republic

⁽³⁾Vladimír Lázníčka, Vojtova 6, 602 00 Brno, Czech Republic

ABSTRAKT. Práce poukazuje na možnosti praktické ochrany sovy pálené. V zemědělských objektech je vhodná instalace budky pro sovu pálenou do starších seníků či stodol na různé typy konstrukcí, s vletovým otvorem přístupným z vnitřní i z vnější části objektu. Sova pálená s oblibou hnízdí také v moderních typech plechových seníků. Na kostelích sova využívá ke hnízdění většinou nejvýše dostupnou část věže, kde lze po jejím uzavření instalovat budku. Sova s oblibou hnízdí také ve vrcholových partiích věží - ve zvonici nebo v obdobně konstruované sanktusové věžičce nad lodí kostela.

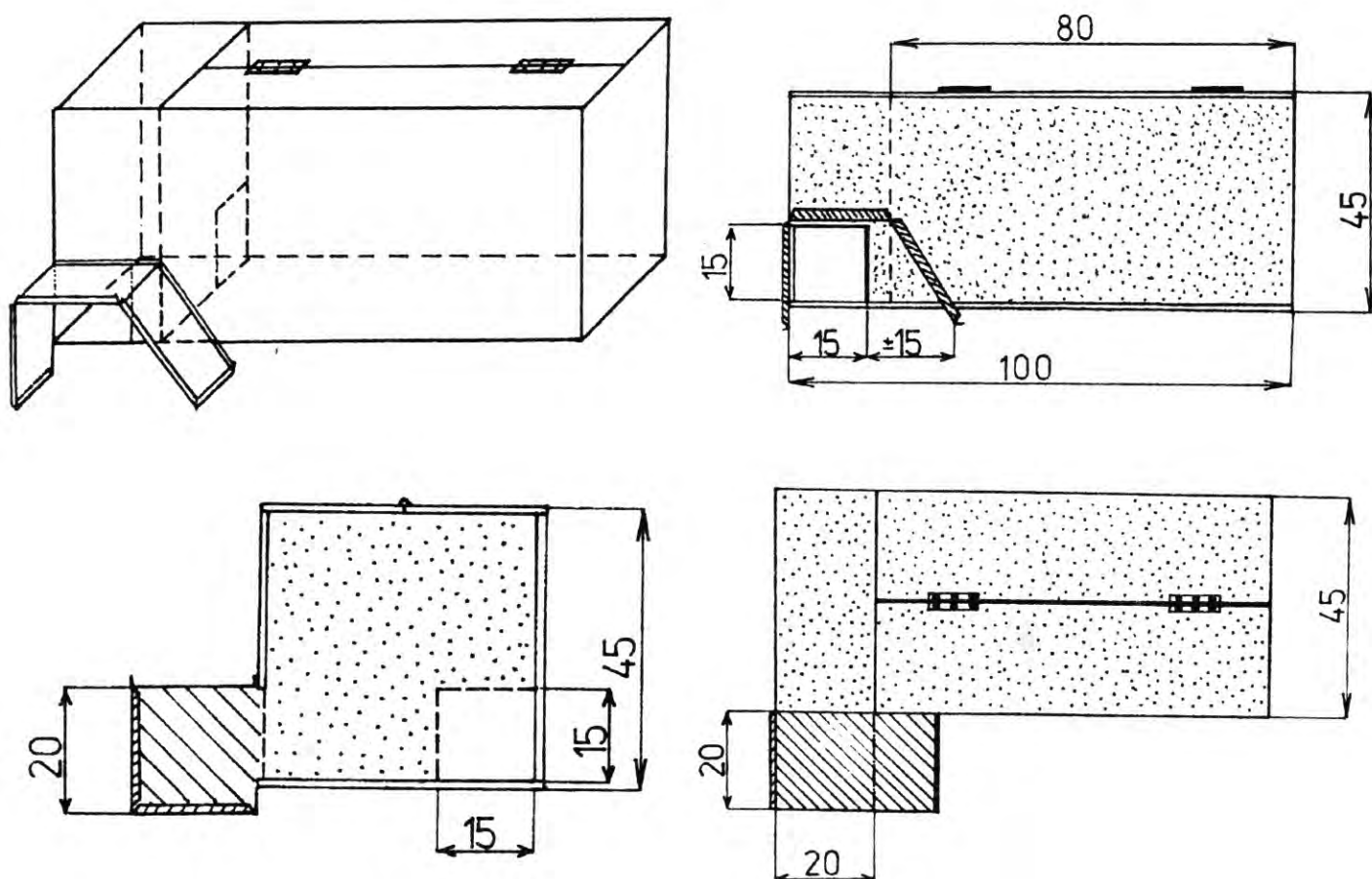
Těžištěm tohoto příspěvku jsou zkušenosti s ochranou sovy pálené z České republiky. Příspěvek je v podstatě shrnutím již publikované metodiky o možnostech ochrany tohoto druhu (MARTIŠKO et al. 1995) a je doplněný o některé další poznatky.

Jednou z příčin snižování početnosti sovy pálené (*Tyto alba*) je nedostatek vhodných a bezpečných hnízdišť (POPRACH 1996), které by sově pálené vyhovovaly a současně byly chráněny před predátorem (*Martes foina*, *Felis sylvestris dom.*). Řešením zmíněného problému je vytvořit alespoň základní síť vhodných a bezpečných hnízdišť - budek pro sovu pálenou, případně upravit či zpřístupnit vybrané kostelní věže.

S instalací budek mají dobré zkušenosti kolegové v Holandsku. V oblastech Liemers a Achterhoek (500 km²) bylo v letech 1967-1984 vyvěšeno 200 budek pro sovu pálenou (DE BRUIJN 1994). V letech 1976-1984 bylo 76% všech nalezených hnízd umístěno v budkách, v roce 1990 to bylo dokonce již 90% hnízd. Denzita sovy pálené dosáhla 11-13 párů/100 km². Tento výrazný úspěch byl do jisté míry patrně ovlivněn faktem, že budky byly instalovány do objektů, kde lidé sovu "přijali", a v dostatečné vzdálenosti od nebezpečných silnic. Autoři srovnávali úspěšnost hnízdění sovy pálené v budkách a v ostatních hnízdech. V budkách v období 1974-1984 zaznamenali průměrně 3,4 vyvedená mláďata/hnízdo, v ostatních hnízdech 2,5 vyvedená mláďata/hnízdo. Obdobný pozitivní vliv instalovaných budek na úspěšnost hnízdění sovy pálené uvádí GLUE (1992) z Británie. V New Jersey (USA) hnízdí v budkách 31% populace (COLVIN 1984). Instalované budky sova pálená většinou ochotně přijímá (FRYLESTAM 1971, MARTI et al. 1979, JUILLARD & BEURET 1983).

Podobně i v České republice jsou vyvíjeny aktivity směřující k aktivní ochraně sovy pálené. Na Olomoucku, Prostějovsku, Břeclavsku a Brněnsku bylo od roku 1992 instalováno 250 budek pro sovu pálenou. Autoři na základě vlastních zkušeností získaných během instalace budek a během sledování populace sovy pálené doporučují následující zásady při instalaci budky či úpravě hnízdiště: Budku instalujeme pokud možno na podzim

a v zimě, kdy se mláďata rozletují do okolí a hledají hnízdiště. Důvody jsou i praktické - v zemědělských objektech se budky umísťují většinou do seníků a různých stodol se slámou a navezená píce či stelivo je v tomto případě ideálním "pomocníkem" pro instalaci budky na jinak nedostupné železné konstrukce, trámy, apod. Kontroly se dají provádět již s pomocí provazového žebříku nebo lana, instalace budky je však za těchto podmínek komplikovaná. Rozměry budky jsou uvedeny na obr. 1.

Obr. 1 - Budka pro sovu pálenou (kresba J. Lehký).
Fig. 1 - Nest box for Barn Owls (drawing J. Lehký).

Zemědělské objekty

Jak již bylo zmíněno, v klasických typech seníků a stodol umísťujeme budky na různé typy konstrukcí (většinou železné) pod střechu v interiéru seníku nebo stodoly (obr. 4). Budka musí být v těchto případech chráněna před predátorem (kunou, kočkou) plechovým krytem upevněným nad vletovým otvorem (LÁZNIČKOVÁ & LÁZNIČKA 1994, 1995). Vnější hrany tohoto krytu je nutno ohnout tak, aby nedošlo k poranění přilétajícího ptáka.

Jinou alternativou je umístění budky v interiéru objektu s vletovým otvorem přístupným z vnější části objektu. Takováto instalace je však ve většině případů spojena s úpravou stěny objektu, s čímž nemusí majitel vždy souhlasit. Budka je ale takto dobře zabezpečena před predátorem (např. umístění k plechové stěně). Jiným typem seníků jsou moderní velkosklady píce a steliva (většinou s portálovým jeřábem), které jsou v zemědělském středisku nápadnými stavbami. Zde je možno budku v mnoha případech pouze

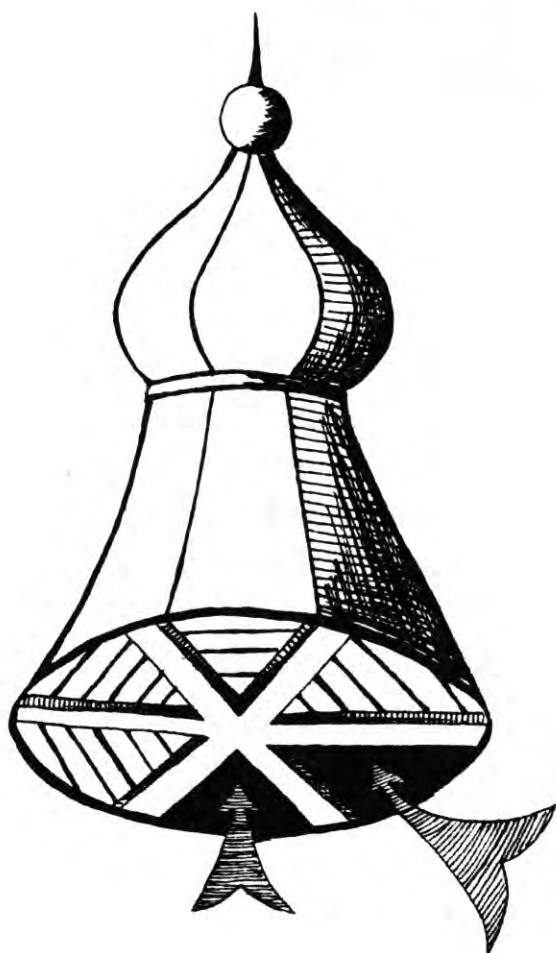
položít na panelovou plošinu pod střechou u jedné ze dvou podélných stěn objektu (instalace budky je velice jednoduchá). Opět je ale nutné zabezpečení budky před predátorem plechovým krytem.

Ve střediscích zemědělské výroby (typická hnízdní lokalita viz obr. 14) se sova vyskytuje pravidelně i v objektech s posklizňovou linkou (upravené stodoly, moderní plechové stavby), sloužících k čištění, úpravě, sušení a uskladnění obilovin. Je tedy samozřejmé, že uskladněné obiloviny lákají nejen drobné savce, ale potažmo i sovu pálenou. V těchto objektech se provádí plynování proti bezobratlým škůdcům (což snad sově nevádí), ale také deratizace. Od roku 1986-1988 hnízdila sova pálená v posklizňové lince ZD Horka nad Moravou (okr. Olomouc) v plastové budce. Po deratizaci uhynul jeden z ad. ptáků a hnízdiště zaniklo. Instalaci budky do těchto objektů tedy nedoporučujeme.

Pokud ve stodolách nenajde sova pálená vhodné hnízdiště (budku), zahnízdí např. na uskladněné píci nebo na nafoukané plošině sena (obr. 6). Tato "přirozená" hnízdiště jsou však mnohem více ohrožena predátorem. Hnízdo na uskladněné píci může být také zafoukáno nebo přeloženo další vrstvou píce. Budku pro sovu pálenou můžeme umístit i na půdě rodinného domu, nejlépe ke stěně budovy s přístupem z vnější části objektu (obr. 3).

Církevní objekty

Při inventarizaci hnízdišť sovy pálené je nutné stávající hnízdiště na kostelích a kaplích (obr. 5, 7, 9-11, 13) zabezpečit před uzavřením (po dohodě s vlastníkem objektu). V některých případech dohoda s vlastníkem či správcem objektu není možná (např. z důvodu instalace nového zvonu, po renovaci či generálním úklidu interiéru věže). Před uzavřením objektu je však třeba se důsledně přesvědčit, zda se v objektu

Obr. 2 - Nákres lucerny (zvonice) anebo obdobně konstruované sanktusové věžičky včetně znázornění přístupové cesty. Tato část kostela či kaple je spolehlivě chráněna před predátorem a sova ji s oblibou obsazuje (kresba A. Baizová).

Fig. 2 - The picture shows the belfry of church or chapel including access route. This part of the church or chapel is reliably protected from predators and is commonly used by Barn Owls (drawing A. Baizová).

nenachází dospělí ptáci, které by bylo v tomto případě nutno pochytat a vypustit do přírody. Po uzavření objektu instalujeme budku (obr. 8). Není-li možno instalaci budky provést běžným způsobem, umístíme budku ve věži na jiné vhodné místo a vletový otvor v budce propojíme s přístupovým otvorem ve věži kostela plechovým či dřevěným průchodem - tunelem (obr. 12). Ideálním řešením je zpřístupnění celé věže pro sovu pálenou, což ale po zkušenostech vlastníka či správce objektu se znečištěním věže bývá obtížné dohodnout. Kostel se po zpřístupnění může stát také dostupný pro predátora - většinou kunu skalní (*Martes foina*). Proto je potřebné hnízdiště odpovídajícím způsobem zabezpečit - např. proniká-li kuna po schodišti, je nutné důkladně uzavřít mezipodlaží pod hnízdištěm.

Na kostelích a kaplích je pravidlem, že "nabídka" vhodných, ale neobsazených hnízdišť několikanásobně převyšuje "poptávku". Tento stav může být zapříčiněn nárůstem početnosti a synantropizací kuny skalní (KOPIJ 1990, SCHÖNFELD 1974, SCHÖNFELD & GIRBIG 1975). Instalace budky se proto jeví jako ideální řešení.

Velmi vhodná je také úprava lucerny (zvonice) věže a nebo nad lodí kostela obdobně konstruované sanktusové věžičky (obr. 2). Na většině kostelů a kaplí jsou tato místa bez vhodného prostoru pro hnízdění. Tento prostor však lze jednoduchým způsobem vytvořit podbitím 3/4 plochy a vytvořením podlahy, kde sova může zahnízdit. V opačném případě bývá lucerna či sanktusová věžička podlahou zcela uzavřena (těchto případů je však mnohem méně) a kdy pro její zpřístupnění stačí v podlaze uvolnit 2-3 prkna.

SUMMARY

The paper deals with the possibilities of protecting Barn Owls at their traditional breeding sites. Especially we describe our experiences with the nest boxes that have been placed in agricultural buildings and church towers. We have tried to improve accessibility to the church towers as well.

We recommend that nesting boxes be installed in older agricultural buildings, especially those used for storing hay. When attached to either pipes or beams, that is to say structural constructions directly below to roof, the entrance to the nest box may face either toward the buildings interior or conversely to the outside. Barn Owls also show a preference for modern metal structures. In churches Barn Owls prefer to nest in the highest accessible place in the tower. Towers to which access has been denied through various forms of closure can be easily modified for present or future use by Barn Owls. Essentially, a hole is cut directly in line with the centre of the place to be occupied by the nesting box. This should be done in such a way that the Barn Owl can immediately enter its nest which is flush with the tower's roof.

LITERATURA

- BRUIJN, O. DE 1994: Population ecology and conservation of the Barn Owl *TYTO ALBA* in farmland habitats in Liemers and Achterhoek (The Netherlands). - *Ardea*, 82/1: 1-109.
- COLVIN, B.A. 1984: Barn Owl foraging behavior and secondary poisoning hazard from rodenticide use on farms. - *Ph.D. dissertation, Bowling Green State Univ., Bowling Green, Ohio.*
- FRYLESTAM, B. 1971: Über Massnahmen zur Förderung der Brut von Schleiereulen (*Tyto alba*) in Südschweden. - *Vogelwelt*, 92: 112-114.
- GLUE, D. 1992: Boxes for owls. - *Birds*, 14: 35-38.
- JUILLARD, M. & BEURET, J. 1983: Lamenagement de sites de nidification et son influence sur une population de Chouettes effraies, *Tyto alba*, dans le nord-ouest de la Suisse. - *Nos Oiseaux*, 37: 1-20.

- KOPIJ, G. 1990: Rozmieszczenie i liczebność plomykóvkí (Tyto alba) na południowej opolszczyźnie. - *Notatki Ornitologiczne*, 31: 1-4.
- LÁZNIČKOVÁ, S. & LÁZNIČKA, V. 1994: Program ochrany sovy pálené. - *Veronika*, 3, VIII. ročník: 19-21.
- LÁZNIČKOVÁ, S. & LÁZNIČKA, V. 1995: Příspěvek k ochraně sovy pálené (Tyto alba). - *Ochrana přírody*, 50 (1): 62-64.
- MARTI, C.D., WAGNER, P.W. & DENNE, K.W. 1979: Nest boxes for the management of Barn Owls. - *Wildl. Soc. Bull.*, 7: 145-148.
- MARTIŠKO, J., KRAUSE, F., PRAŽÁK, O., OPLUŠTIL, L. & POPRACH, K. 1995: Ochrana ptáků I. Sova pálená, sýček obecný. - *Ekocentrum Brno*: 1-79.
- POPRACH, K. 1996: Hnízdní biologie a změny početnosti sovy pálené (Tyto alba) v okrese Olomouc. - *Buteo*, 8: 39-80.
- SCHÖNFELD, M. 1974: Ringfundauswertung der 1964-1972 in der DDR beringten Schleiereulen Tyto alba guttata Brehm. - *Jber. Vogelwarte Hiddensee*, 4: 90-122.
- SCHÖNFELD, M. & GIRBIG G. 1975: Beiträge zur Brutbiologie der Schleiereule, Tyto alba, unter besonderer Berücksichtigung der Abhängigkeit von der Feldmausdichte. - *Hercynia*, 12: 257-319.

(Došlo 25.5.1996, přijato 15.9.1996)

Obr. 3 - Hnízdiště sovy pálené v budce na půdě rodinného domu (budka je připevněna k vletovému otvoru ve štítu budovy) - šipka označuje vletový otvor. Hnojice, 10.6. 1994 (foto K. Poprach).

Fig. 3 - Nest box for Barn Owls in the loft of a dwelling. The box is attached to the opening in the front wall. Arrow indicates the nest. Hnojice willage, 10.6. 1994 (photo K. Poprach).

Obr. 4 - Instalovaná budka pro sovu pálenou do zemědělského objektu. Budka je umístěna na betonové plošině velkokapacitního seníku ("ocelokolny"). Instalace budky je v tomto případě velice jednoduchá. Bolelouc, 15.3. 1996 (foto K. Poprach).

Fig. 4 - Nest box for Barn Owls placed in an agricultural building. The nest box is placed on the concrete platform of a modern type hayloft. Installation is in this case very easy. Bolelouc village, 15.3. 1996 (photo K. Poprach).

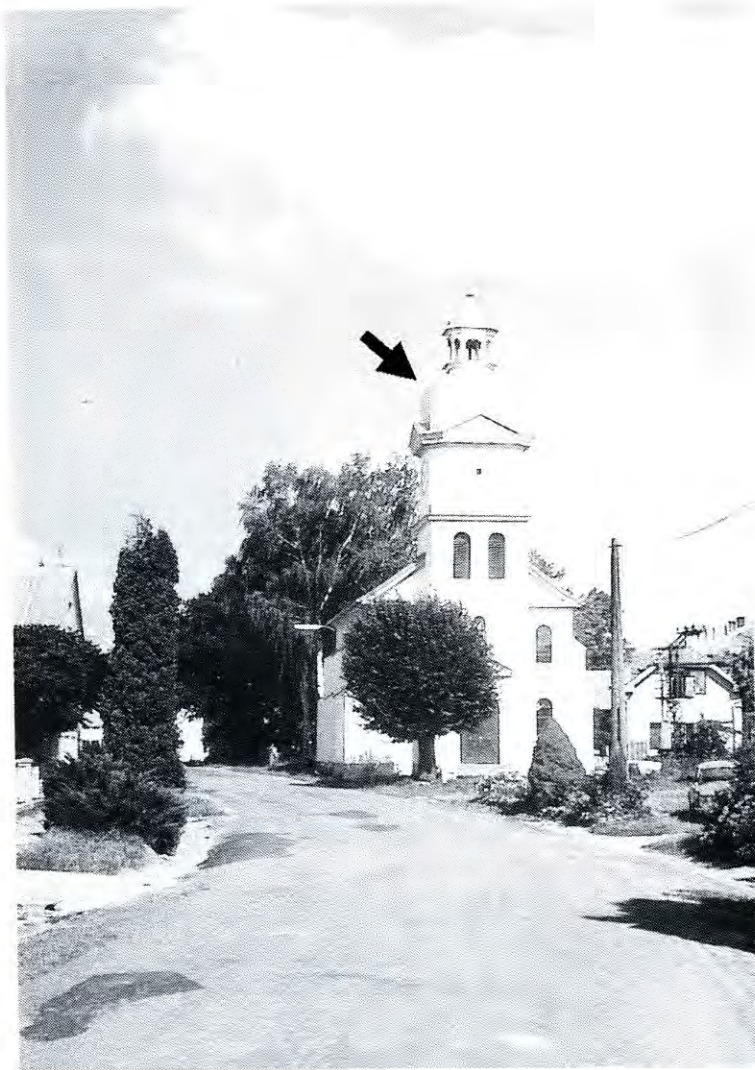
Obr. 5 - Hnízdiště sovy pálené na neobvyklém typu kaple. Sova se do kaple dostává otevřeným větracím otvorem viditelným na fotografii. Šipka označuje umístění hnízda sovy pálené. Hynkov, 26.7. 1993 (foto K. Poprach).

Fig. 5 - Unusual kind of chapel serving as a breeding site of Barn Owls. Arrow indicates the nest. Barn Owls enter through an open ventilation opening which can be seen in the picture. Hynkov village, 26.7. 1993 (photo K. Poprach).

Obr. 6 - Hnízdiště sovy pálené na půdě kravína na plošině se senem. Nový Dvůr, 30.6. 1995 (foto K. Poprach).

Fig. 6 - Breeding site of Barn Owls on top of a hay stack inside an agricultural building. Nový Dvůr, 30.6. 1995 (photo K. Poprach).

Obr. 7 - Hnízdiště sovy pálené v lucerně (zvonici) kaple - šipka označuje umístění hnízda. Hnízdo je dobře chráněno před predátorem i člověkem. Kontrolu je možno provést jen s použitím zrcátka a baterky. Dětrichov, 21.6. 1995 (foto K. Poprach).

Fig. 7 - This kind of tower provides good protection from predators and human disturbance. Arrow indicates the nest. Control of the nest is not easy here: pocket mirror and flash-light are the tools necessary for inspection. Dětrichov village, 21.6. 1995 (photo K. Poprach).

Obr. 8 - Instalovaná budka pro sovu pálenou k větracím roletám ve věži kostela, velikost budky 80x50x50 cm. Popice, 14.7. 1994 (foto L. Opluštil).

Fig. 8 - Nest box attached to an air-shaft in a church tower. The nest box is 80x50x50 cm in size. Popice village, 14.7. 1994 (photo L. Opluštil).

Obr. 9 - Tradiční hnízdiště sovy pálené v helmici věžové kaple - šipka označuje umístění hnízda. Sova zde hnízdí každoročně, v letech gradace hraboše polního pravidelně dvakrát v roce. Lužice, 12.6. 1995 (foto K. Poprach).

Fig. 9 - Traditional breeding site of Barn Owls in a chapel tower - arrow indicates the nest. Barn Owls breed here every year; in years of rodent plague they rear two clutches. Lužice village, 12.6. 1995 (photo K. Poprach).

Obr. 10 - Tradiční hnízdiště sovy pálené ve věži kostela - šipka označuje umístění hnízda. Na tomto kostele se nachází nejvýše umístěné hnízdo sovy pálené v okrese Olomouc 44 m vysoko (výška věže je 69 m). Dub nad Moravou, 13.5. 1994 (foto K. Poprach).

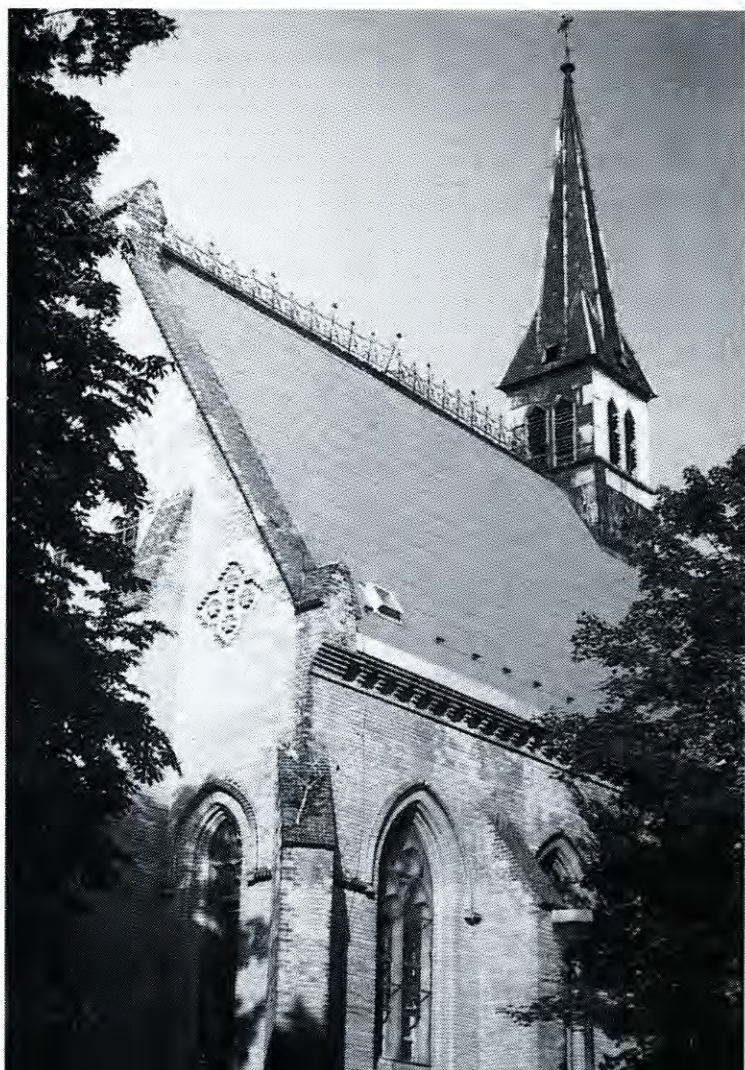
Fig. 10 - Traditional breeding site of Barn Owls in a church tower - arrow indicates the nest. This church has the highest situated nest, at a height of 44 m (the height of the church tower is 69 m). Dub nad Moravou village, 13.5. 1994 (photo K. Poprach).

Obr. 11 - Hnízdiště sovy pálené v helmici kostela - šipka označuje umístění hnízda. Lazce, 5.5. 1995 (foto K. Poprach).
Fig. 11 - Breeding site of Barn Owls in a church tower - arrow indicates the nest. Lazce village, 5.5. 1995 (photo K. Poprach).

Obr. 12 - Upravený vstupní otvor pro sovu pálenou do věže kostela. Prodloužená roura zamezuje přirozeným způsobem přístup holubům. Dobré Pole, 13.5. 1994 (foto L. Opluštil).
Fig. 12 - Adapted opening in the church tower prevents the entrance of pigeons. Dobré Pole village, 13.5. 1994 (photo L. Opluštil).

Obr. 13 - Tradiční hnízdiště sovy pálené ve věži kostela. Sova se do věže dostává větracími roletami. Štěpánov, 15.6. 1995 (foto K. Poprach).

Fig. 13 - Traditional breeding site of Barn Owls in a church. The Barn Owls go inside through a ventilation opening. Štěpánov village, 15.6. 1995 (photo K. Poprach).

Obr. 14 - Tradiční hnízdiště sovy pálené v zemědělském středisku. Nový Dvůr, 24. 5. 1996 (foto K. Poprach).

Fig. 14 - Traditional breeding site of Barn Owls in agricultural building. Nový Dvůr, 24. 5. 1996 (photo K. Poprach).